

SNOW EN DE 'TWEË CULTUREN'-DISCUSSIE :
DERTIG JAAR LATER

Paul Cortois

Een dertigtal jaar geleden verscheen een boekje van de romancier-fysicus (en hoge ambtenaar) C.P. Snow, een boekje dat tot de brede filosofische en intellectuele discussie is doorgedrongen omdat het blijkbaar, net als Thomas Kuhns 'paradigma's' en ongeveer gelijktijdig ermee, precies 'in fase' was met de culturele agenda van de dag. Dat boekje, gebaseerd op de 'Rede Lecture' in Cambridge uit 1959, heette *The Two Cultures*, en het kreeg in 1964 — in zijn definitieve versie in boekvorm — nog een uitgebreid aanhangsel, *A Second Look*¹. Dat laatste was nodig, want op dat ogenblik waren al meer dan honderd reacties verschenen met de fameuze twee culturen in de titel.

Mij is het nu niet om die tekst op zich te doen, noch in se trouwens om de polemiek die hij wel degelijk heeft losgemaakt². Ik zal de discussie enkel situeren met het oog op wat ze vandaag aan onverwachte relevantie zal blijken te hebben. Op zich is de discussie wel een actualisering waard in het licht van de situatie dertig jaar later³; ze wordt daarbij dan vooral actueel wanneer men ze op een enigszins verschoven scène laat spelen en in combinatie met een aantal andere scenario's (en acteurs).

*

Binnen de westerse wereld, stelde Snow, zijn twee intellectuele culturen gegroeid en uit elkaar gegroeid : de wereld van de wetenschap annex technologie, en daartegenover al datgene dat verder traditioneel tot 'de cultuur' gerekend wordt en buiten die harde kern van positieve wetenschap valt. Die tweede wereld wordt niet alleen traditioneel en bij uitstek 'de cultuur' genoemd, zij is ook bij uitstek *de traditionele cultuur* (of wat daar vandaag uit voortgekomen is en van rest), bezien tegenover de opmars van het nieuwe, gerealiseerd in en gesymboliseerd door de wetenschap. Binnen en gedeeltelijk naast die traditionele cultuur is er uiteraard — en Snow blijft hier nogal onduidelijk door die twee fenomenen niet expliciet te onderscheiden — een subcultuur van een bepaalde intellectuele laag gegroeid die ook en vooral buiten de wetenschap staat. Maar zelfs in haar hedendaagse en al dan niet elitaire of avantgardistische vormen blijft ook die cultuur veelal haard van verzet tegen de vernieuwing of vooruitgang die in de

eerste plaats door de wetenschap wordt belichaamd. De literaire en artistieke creatie (en receptie) heeft haar actieradius en plaats ergens ver weg van deze van de wetenschappen. (We schrijven 1960, en Snow heeft hier vooral de existentialistische literaire en intellectuele wereld op het oog.)

Zoals verder nog zal blijken, wil Snow echter nadrukkelijk ook voor de wetenschap het predicaat 'cultuur' opeisen, en dat is een minder triviale zaak dan het lijkt. Was dit ooit een vanzelfsprekendheid, dan behoorde die inmiddels wel tot het verleden. Wetenschap, verstrengeld als ze was geraakt met technologische en industriële revoluties en met economische, commerciële en politiek-militaire netwerken, werd niet langer ervaren als één van de evidente polen van intrinsieke inventiviteit in cultuur- en ideeënleven. Toch liggen haar wortels daar, en daar moet zij ook uitdrukkelijk opnieuw bij aanknopen⁴.

Verder gebruikt Snow de term 'cultuur', los van de courante verwijzing naar de sfeer van hogere-orde mentale activiteit en creativiteit, doelbewust ook in de zin van de etnologen. De mogelijkheid van dit gebruik fungeert mede als argument voor het zo onderstreepte cultuurkarakter van wetenschap. Vandaar ook de teneur van Snows boodschap.

De twee culturen zijn niet alleen onvergelijkbare denkwerelden geworden, maar ook gescheiden leefwerelden : van elkaar afgezonderde, gesloten gemeenschappen met elk hun eigen zeden, gebruiken en rituelen. Wellicht wéét ook de doorsnee bioloog niet zo veel over het hooggesofisticeerd onderzoek van de fysicus (en vice versa), maar er is op een zeker niveau zoiets als een gezamenlijke attitude en kijk op de wereld, die hen bindt en hen onderscheidt van leek zowel als intellectueel buiten hun denk- en handelingskring. Ongeveer hetzelfde kan, andersom, gezegd worden over de literaire en artistieke levensvorm : hoe dispaaraat die bij nader inzien ook mag zijn, er is iets dat zijn bewoners met elkaar verbindt. Zij horen samen in een eigen thuiswereld, en dat is een andere dan die van de wetenschapper. Participatie aan wetenschap en artistieke cultuur is op een telkens karakteristieke wijze door initiatieprocessen gefilterd van een speciale aard, die deze domeinen vandaag eigenaardig genoeg veel minder universeel toegankelijk maken, en dus nog meer particulier-groepsgebonden, dan bijvoorbeeld moraal en religie. Wetenschap en kunsten zijn dus in een verdubbelde mate particuliere culturen of 'etnische' praktijken.

Precies hierin zit de stellingname, of liever de alarmkreet, van Snows geschrift. Er is zoiets als een drama van onze cultuur, en dat drama bestaat volgens Snow in die evolutie die maakt dat we binnenkort zelfs niet meer kunnen spreken over een cultuur — de onze — maar enkel over twee totaal gescheiden culturen, binnen één samenleving, culturen waarvan de vertegenwoordigers elkaar niets meer te zeggen hebben en waar ze zelfs geen gemeenschappelijke taal meer hebben om een eventuele communicatie mogelijk te maken. In het beste geval

"worstelen we om een kennelijk belangrijke boodschap op te vangen van de overkant, maar het is alsof we luisteren naar een geheimtaal waarbij nu en dan de betekenis van een woord tot ons doordringt". De wereld van de wetenschappen, annex technologie, met hun exponentiële explosie van vernieuwingen en toepassingen, is tegenover de gehele oude wereld van de humanistische cultuur (en daarbij ook tegenover de hedendaagse) komen te staan op de wijze van de non-communicatie. De idee zelf van een republiek van de geest, een *universitas* als minstens regulatieve eenheid van kennis en inzichtelijkheid zou bedreigd zijn.

De exemplarische vertegenwoordigers van de twee culturen in Snows boekje zijn de fysicus en de literator. (Maar in feite zijn zowel de klasse van de 'ontwikkelde leken' — voor zover die niet juist tot de nulklasse wordt herleid in het hele proces — als de academische wereld aan hetzelfde schisma toe tussen telkens twee zelfgenoegzaam geworden sferen). De wederzijdse vervreemding heeft een punt bereikt waar men zelfs niet meer zegt : ze geven nog om elkaar, want ze maken nog ruzie. Hun coëxistentie, bijvoorbeeld binnen eenzelfde universitaire context, is er eerder één geworden van *living together apart* (en geen groter eenzaamheid dan binnen zo'n samenleven). En sindsdien, kan men zeggen, is er enkel nog de scheiding van tafel en bed bijgekomen (ruimtelijke splitsing tussen oude en nieuwe campussen).

Over die elementen, en zelfs extrapolaties, van de diagnose kon en kan men het over het algemeen nogal eens zijn. Wie zou het ontkennen : aan de orde van de dag waren de opkomst van nieuwe vormen van analfabetisme (onbegrip en minachting voor alles wat 'technisch' is) en anderzijds cultuurbarbarisme (overtolligheid van elke niet-positieve vorming).

Maar zeker even belangrijk als de diagnose is, althans vanuit Snows perspectief, de therapie, de vraag naar een mogelijke en effectieve therapie; want er is geen kwestie van, bij de pakken te blijven zitten. De toestand is uit den boze, en de *wenselijkheid* van een verkleining van de kloof in vraag stellen is geen serieuze optie voor Snow. De enige ernstige vraag is of er iets aan te doen is en hoe : welke maatregelen zijn te overwegen, bijvoorbeeld op onderwijsniveau ? Op dit punt komt het activisme en het optimisme van Snow naar boven, ondanks — of juist gevoed door — zijn ogenschijnlijk gedramatiseerde en sombere diagnose.

Op ditzelfde punt ook is een aantal polemieken losgebroken, hard tegen onzacht. Want, wat ik tot hiertoe in de algemene termen van de diagnose verzweg, omdat het er enigszins los van kan gezien worden : bij Snow is er wel degelijk een verantwoordelijkheidslast te dragen en te verdelen voor het geconstateerde kwaad — het gaat niet om een gril van het lot of een fatale onvermijdelijkheid. Die last wordt ongelijk gespreid : bij Snow zelf waren het toch in de eerste plaats de literaire intellectuelen (van zijn tijd wel te verstaan) die het moesten ontgelden, zij waren het vooral die zich terugtrokken in een elitair

isolement, een negativistisch levensgevoel, een irrationalistisch wereldbeeld. Hij kwalificeert hen als *Natural Luddites*, verwijzend naar de georganiseerde benden die de machines te lijf wilden in de Engelse tekstielindustrie bij het begin van de negentiende eeuw, de 'Luddites'. Dergelijke suicidale houding maakt de intellectuelen medeplichtig aan de scheefgegroeide verhoudingen tussen de twee culturen en bekrachtigt ze. In het bijzonder wordt een hele literaire generatie en haar supporters een onbegrijpelijke passiviteit en een pose van gewetensbezwaarde weerstand verweten tegenover het werk aan sociale (en economische) vooruitgang en tegenover elke positieve actie ter promotie van sociale waarden.

De wetenschappers op hun beurt waren dan wel aangetast door of meegezogen met een eng specialisatiemechanisme en de bekrompenheid die erdoor in de hand wordt gewerkt. Uiteindelijk zou zo'n tendens ook de wetenschapsidee zelf in het gedrang kunnen brengen, — een patent voorbeeld dus van contraproductiviteit. Maar *zij*, de wetenschappers, zouden toch éérder wakker geschud kunnen worden uit de dogmatische sluimer van vakidiotisme en unilateraal denken (aldus Snow in schril contrast met andere bijna contemporaine cultuurkritieken); *zij* zijn tenslotte geïnteresseerd in de reële wereld en het veranderen (eerder dan interpreteren en mystifiëren) van de menselijke conditie erin; *hun* natuurlijke neigingen gaan uit naar verbetering en niet naar Ludditisme. Zij zouden dus op den duur de nood inzien aan een tegenbeweging om de effecten van de altijd verdergaande fragmentering van het kennen te compenseren. (Dit betekent, als we Snows gedachte wat verder doortrekken of in een bepaalde richting ombuigen, dat de wetenschap opnieuw 'filosofisch' moet worden, tenminste in motivatie, inmiddels zichzelf — dus streng — blijvend in uitwerking en kritische toetsing). Wetenschappers zullen die nood *zien*, geleid door hun natuurlijke drang om elke werkelijkheid kritisch onder ogen te zien; dat inzicht zullen zij vervolgens, geleid door hun even natuurlijk voluntarisme in daden omzetten. Als moderne wetenschappers zijn zij immers, zegt Snow, van nature gekenmerkt door een drang, niet alleen om transparant te maken, maar ook om te handelen en te implementeren. Langs deze lijn komen we dus uit bij de beslissende gedachte : door verdieping, en niet alleen uitbreiding, van kennis zullen we opnieuw grote unificerende verbanden en inzichten nastreven en, via de gerichtheid van wetenschap op het menselijk handelen, tenslotte ook de kloof tussen kennis en waarden verkleinen.

Vanuit dit wetenschappelijk optimisme — sommigen zullen zeggen : plat sciëntisme — begrijpt men de scherpe reacties vanuit één bepaalde hoek. Snow had de 'intellectuelen'⁵ verweten, zich aanmatigend *tegen* de wetenschappen op te stellen en zich van het probleem zelf van de twee culturen af te wenden. Maar droomde Snow niet luidop van nieuwe Leonardo's, en was deze droom in de tijd van 'big science' geen alibi om nog grotere monsters van technocratie te baren

dan ons nu al teisteren ? Die rol van wetenschap en technologie stelde kennelijk géén probleem in Snows schema, werd er niet eens door geïdentificeerd, aldus deze critici die het radicaal afwezen. En wat betreft wetenschap die opnieuw filosofisch geïnspireerd wordt, dat laatste kon enkel een grap zijn, of om te huilen; zou 'big science' niet eerder gewoon 'big business' geworden zijn ?

Het heeft weinig zin deze polemiek hier te willen beslechten, laat staan overdoen. Toch mag Snow niet zomaar van triomfalistisch neo-sciëntisme beticht worden, het is eerder zo dat hij in de bres sprong voor een 'science militante' dan wel voor een 'science triomphante'. Evenmin klopt het dat hij geloofde in een mogelijke wedergeboorte van de Renaissancemens (wel in het ideaal zelf). Wáár blijft, dat er een vraag is waarvan juist *Snow* zich afwendt : zijn er geen limieten, van welke aard ook, aan de universalisering van één bepaalde denkwijze, die van de wetenschappen, tot andere domeinen ? Zeker, Snow pretendeerde geen panacee aan te bieden, — en zoiets blijve ons verder ook bespaard. Maar hij had toch juist wel de vraag kunnen stellen welke resultaten men te verhoppen had van een eventuele 'verwetenschappelijking' van de *humanities*, — om het bij ons voor de hand liggend voorbeeld te houden. Feit is, meer in het algemeen, dat Snow in en door zijn strijd voor de revaluatie van wetenschap als cultuur tegen de evidentie van haar instrumentalisering in, anderzijds juist nog géén oog had voor het dubieuze van die andere quasi-vanzelfsprekendheid : is wetenschap als unieke organisatie van kenniswaarden (interpretatie, verklaring, kritiek, toepassing...) wel zo automatisch gevrijwaard voor een afglijden naar de niveaus van ideologie en technocratie ? Tot zover voor één bepaald type van respons in het twee culturen-debat.

Anderen, literairen zowel als wetenschappers, verglijdend naar nieuwe estheticismen of nieuwe allianties, laat staan 'new ages', bezongen integendeel — Snows ambities ver achter zich latend — de verhoopte nieuwe synthese van wetenschappen en kunsten als *de* uitweg uit echte of vermeende impasses, te wijten bijvoorbeeld aan het zogenaamd 'objectivisme' van onze moderne wetenschap enzoverder⁶. Een aantal hierop verderbouwende publieksthema's zoals 'wetenschap en poëzie', 'wiskunde en literatuur' steekt sindsdien geregeld opnieuw de kop op, eventueel in combinatie met denkbeelden over vernieuwing of wedergeboorte van onze cultuur of over voortekenen van een nieuwe cultuur, die de oude zou aflösen door zijn tegenstellingen op te lossen of stukken ervan op nieuwe manieren aan elkaar te puzzelen⁷. In het huidige debat zou men kunnen verwijzen naar figuren als Michel Serres (één van de muzen van Prigogine en anderen) en Paul Feyerabend⁸. Zij fungeren ten overstaan van bestaande denkmodellen over de verhoudingen tussen wetenschappen en kunsten als twee voorbeelden van 'Umwertungs'-profeicën en -strategieën onder de auspiciën van

de verbeeldingskracht⁹. Zoals in het moderne denken vanaf Leibniz en Kant een omslag in de valuatie van de termen plaatsvond die van de *imaginatio* een kracht maakte eerder dan een zwakte, zo wordt ook nu weer in haar een middelares en toevlucht gezocht om ogenschijnlijk onoverbrugbare afstanden te overbruggen, om integraties, (en meer nog, vandaag, desintegraties of herverkavelingen) van cognitieve sferen op een nieuwe basis uit te tekenen. De moderniteit, zegt men vandaag, zoals trouwens al ten tijde van Goethe, had met de wetenschappelijke revolutie de organische eenheid van wetenschap, kunsten en humanistiek verstoord, ja het kennisstatuut aan domeinen ontzegd die het evident en exemplarisch bezaten. Zoals bij Goethe komt het er opnieuw op aan, zo heet het verder, in reactie daartegen, "eine Art von Ganzheit" tot stand te brengen (*Zur Farbenlehre*, 1810) die alleen door een *terug naar de ene bron* van wetenschap en kunst kan worden bereikt.

Dit alles terzijde gezegd — Snows pamflet zelf werd eigenlijk op verschillende door elkaar lopende manieren gelezen (wat de helderheid van de gedachtenwisseling niet altijd ten goede is gekomen). Dat lag grotendeels aan Snow zelf. Zijn stelling was hoegenaamd niet op voorafgaande of doorgedreven begripsanalyses gebaseerd; zij was dan ook helemaal niet daardoor gemotiveerd. Ik zal een viertal van die lezingen onderscheiden; in de eerste twee gaat het om de *externe* relatie tussen wetenschap en de bredere cultuur daarbuiten.

Zo werd zijn stellingname dan in verband gebracht [1] met de discussie, die zoals zonet geëvoceerd, ook vandaag wordt verdergezet, over de verhouding tussen wetenschap en bredere humanistische cultuur, in het bijzonder ook de literaire en artistieke creatie zelf ('[the practice of] the fine arts' die in het Angelsaksisch taalgebied soms samen met de reflectie op die cultuur onder de ene noemer 'humanities' wordt gevat). Zijn geschrift was dan een oproep om te komen tot meer (re)integratie tussen genoemde sferen, wetenschap en kunst, en eventueel filosofie, en ook de niet- of minder-groepspecifiek gebonden sferen daarrond : religie en moraal, dagelijks leven...Of alleszins is de boodschap naderhand zo gaan functioneren, als een oproep "om een eind te maken aan allerlei 'pijnlijke' scheidingen in de moderne cultuur"¹⁰.

Maar verder [2] had Snow het ook nog over cultuur in de zin van de gehele materiële en sociale cultuur inclusief de problematiek van ontwikkeling en wat men, met een toen pas gecreëerde term, de derde wereld ging noemen. Hoe van de wetenschappelijke cultuur een factor van menselijke en sociale vooruitgang maken ? Heel deze vraagstelling komt uitdrukkelijk mee aan bod.

Belangrijker voor ons is de inspiratie die Snows boekje opleverde voor de discussie over de *interne* relaties tussen wetenschappen als culturen — tussen wetenschappelijke of universitaire culturen — en speciaal voor de verhouding

tussen wat men de alfa- en de beta-wetenschappen ging noemen. Het werd dan gelezen [3] als een uitdaging tot herdenken van de discussie tussen menswetenschappen en natuurwetenschappen, als een hernieuwde vraag in het bijzonder naar plaats en status van de *humane wetenschappen* dus.

Snows boek heeft inderdaad ook op die manier gefunctioneerd als één van de stimulansen om dat algemene probleem van de status van de menswetenschappen in brede kring te laten doordringen, en wel op een manier die een *professioneel*-filosofisch werk wellicht nooit gelukt was, ook al omdat de filosofische vraagstelling omtrent de wetenschappen niet op een voldoende brede, 'cultuurfilosofische' formulering van zulke problemen berekend was.

Bij nader inzien kan men niet zeggen dat Snow erin slaagt dat probleem in zijn volle algemeenheid ter sprake te brengen. Hij heeft het immers niet eens over de evoluties die reeds langer bezig waren in de psychologie, de economie enzovoort. Het lijkt erop dat Snow vooral de spanning tussen twee ideaaltypen, gerepresenteerd door de extremen, de fysicus en de literator, voor ogen had, die zelf weer (op vrij dubieuze en eenzijdige wijze) stonden voor vernieuwing respectievelijk/versus traditie. Dit bracht hem inderdaad bij een probleem met een (ondermeer) wetenschapsfilosofische draagwijdte. Maar er is geen echte belichting van de kwestie van 'alfa- en betawetenschappen' in haar geheel genomen. Precies op het moment dat Snows inkt ongeveer droog was, maakten de gamma-wetenschappen (de gedrags- en maatschappijwetenschappen) zich trouwens op om zich te gaan afsplitsen van het alfamoederlichaam.

Snow herlezend, en gezien die afwezigheid van de exemplarische gedrags- en maatschappijwetenschappen psychologie, sociologie, economie, zou men dan ook moeten stellen — en dat is de laatste en meest restrictieve van de interpretaties die ik bedoelde : [4] wat Snow over de universitaire cultuur te zeggen had, wàt hij effectief aanwees, was de kloof niet in eerste instantie tussen wetenschap en (esthetische en andere) waarden, ook niet tussen natuur- en menswetenschappen; het was de kloof tussen de 'sciences' en die verzameling disciplines die men als *humanities* in de stricte zin zou kunnen betitelen : geschiedschrijving, literatuurkennis inclusief literaire kritiek, kunstgeschiedenis, filologische eruditie...De cognitieve status van de laatste wordt *de facto* op de korrel genomen vanuit de onstuitbare expansie van de eerste. Dit is de meest inperkende lectuur van Snows 'statement', en ongetwijfeld ook de minst spectaculaire en dramatische, maar wel de meest pertinente, zeker vanuit een kennistheoretisch gezichtspunt. (Hoe reëel ook de overige geciteerde problemen, en hoezeer ook met de beperktere kwestie verstrengeld, Snow gooit ze nogal eens op één hoop).

Wat men verder ook denke over de richting waarin hij naar oplossingen zoekt, ongetwijfeld treft zijn diagnose hier wel een punt. Dat de beoefeningsvor-

men en het beeld van wetenschap in de meest stricte betekenis van die term zich steeds verder heeft verwijderd niet alleen van de *common sense*, maar ook van het beeld en de bedrijvigheid van de cultuur-*scholar*, is ontegensprekelijk. Wanneer bepaalde recensies van zijn lezing wijzen op het vóórkomen van belangrijke stromingen, methoden en (sub)disciplines die hier een derde cultuur lijken te gaan vormen en zo de kloof te helpen overbruggen, toont Snow zich in zijn antwoord van 1964 hierover verheugd en verrast : hij hoopt op een sterke ontwikkeling van die intermediaire disciplines zoals sociale en economische geschiedenis en demografie om de respectabiliteit van de 'humanities' te vergroten. Kennelijk had hij dus eerder nog niet erg veel gemerkt van wat hier gaande was, van de penetratie met name van de 'social sciences', de gamma's, in de 'humanities'.¹¹ Pas op dat moment ziet hij dus de algemeenheid van de problematiek van de menswetenschappen¹². Is het dan toch zo dat we Snows twee culturen nu moeten herlezen vanuit het probleem van de identiteit van de menswetenschappen, en de verwachte oplossing zoeken in de opkomst van een 'derde stroming' die beide uiteinden van de intellectuele cultuur terug bij elkaar laat aanknopen ?¹³

De zaak ligt toch wel ingewikkelder. De identiteit van de 'humanities' staat inderdaad niet los van de gehele kwestie van de menswetenschappen, maar valt er ook niet mee samen. De opkomst van de gamma's heeft in een aantal opzichten eerder als een verschuiving en zelfs uitdieping van de kloof gefungeerd dan wel als overbrugging. Daarin ligt precies de actualiteit van Snows schema vandaag, ook al zou hij het in die context niet meer als het zijne herkennen. Het probleem van de twee culturen heeft zich inderdaad verschoven naar twee nieuwe fronten : dat van de relaties tussen alfa- en gamma-disciplines, en dat van de relaties tussen verschillende 'culturen' of 'stijlen' van wetenschapsbeoefening *binnen* de alfadisciplines zelf.

Ooit waren cultuur- en sociale wetenschappen inderdaad zo intiem dat zij onscheidbaar of zelfs ononderscheidbaar waren, en de term 'humanities' was de naam, één van de namen, voor het huis dat zij samen betrokken. Kwam dan de lancering van grootse, globale maatschappijtheorieën enerzijds, de intrigerende ontdekking van de toepasbaarheid van een aantal mathematische modelleringstechnieken binnen fragmenten van onder meer het economisch denken en de psychologie anderzijds. Vóór men er erg in had, werden vervolgens de domeinen waar men het met minder meende te kunnen stellen herleid tot restgebieden. De opkomst van autonome gedrags- en maatschappijwetenschappen *met eigen dominante, theoretische modellen* (spel- en beslissingstheorie, 'cognitive science' en theoretische linguïstiek...) heeft de kaart van de 'humanities' grondig doen hertekenen. Die toevloed van 'grote' theorieën, die beurtelings het voortouw meenden te kunnen nemen, was weliswaar niet bedoeld om het oude huis te

verlaten, maar eerder om het geheel te renoveren; het effect op termijn kan echter niet anders dan onvoorzien worden genoemd.

Niet alleen dreigden de tegen theoretisering weerstand biedende deelgebieden of *artes*-aspecten van de gedrags- en maatschappijwetenschappen uit de boot te vallen (de administratiekundige traditie binnen de economie, de *case law*, de interpretatieve niveaus binnen de psychologie en de culturele antropologie...). Een zeker succes van bepaalde abstracte theorieën zoals de rationele keuzetheorie en de cognitieve psychologie kon immers niet ontkend worden; vandaar reeds een spanning binnen de nieuwe gamma's zelf, een spanning die nog niet tot oplossing is gekomen.

Maar vooral: nooit kon de oorspronkelijke hoop worden gewettigd, de 'oude' alfa's (de letterenfaculteit, om te simplificeren) in dat succes van abstracte theorieën te laten delen en zo in de loop van dat proces progressief mee op te tillen naar een vermeend hoger, nieuw, 'eindelijk wetenschappelijk' niveau. De oorsprong van de desillusie ligt in de aard van de illusie die voorafgaandelijk werd gevoeld: waarom zou een abstract-theoretisch beeld van wetenschap *a priori* toepasselijk worden geacht op de totaliteit van cultuurfenomenen? Binnen de cultuurdisciplines zit de wetenschapsbeoefening gevangen in een ondoorzichtig kluwen van elkaar doorkruisende wetenschapsbeelden, waarvan men ten onrechte het *sérieux* van de praktijk zelf heeft laten afhangen. Meer bepaald is men zich gaan spiegelen aan een abstract theoretisch ideaal (dat voor vele deelgebieden een Procrustesbed blijkt), alsof men enkel in de concurrentie met nomologisch beheersbare domeinen de ernst van de eigen bezigheid zou kunnen uitwijzen. Vandaar enerzijds een inflatie van het theoriebegrip tot het volledig is uitgehold, en men juist geen enkel respect van de beoefenaren van de 'rigoereuze wetenschappen' oogst; en anderzijds het uiteenvallen van de *humanities* zelf in twee culturen, een groep die leeft van de beloften van een toekomst van overkoepelende theorieën, en een gemarginaliseerde groep van gebieden die "nog niet aan het beslissende stadium van theorievorming toe zijn".

Zo zou men inderdaad retrospectief het effect kunnen beschrijven van de stroming die in de jaren zestig en zeventig (op voor Snow zelf onvoorzien wijze) een nieuwe, globale en eindelijk wetenschappelijke cultuur meende te kunnen brengen voor het geheel van de menswetenschappen: het meest voor de hand liggende voorbeeld ervan was het toen plots opkomende en alles veroverende structuralisme. Ieder zou onder leiding van en geïnspireerd door een paar geruchtwekkende modelprestaties (de linguïstische schema's van *signifiant* en *signifié* en de abstracte fonologische structuren, Lévi-Strauss' algebraïsche beschrijving van verwantschapsstructuren...) op zoek gaan naar abstracte modellen waarin de dieptestructuren van zijn eigen disciplinair fragment eindelijk blootgelegd zouden worden. Dat alles is uiteraard een ander verhaal; maar de

peripetieën ervan mogen hier bekend worden ondersteld, en de ontuchtering nà de grote droom is zeker als één van de achtergronden van het latere zogenaamde 'postmodernisme' in de betreffende disciplines aan te wijzen. Hoe het in verband met dit laatste punt ook zij, er is inmiddels een duidelijke revaluatie van minder ambitieuze maar reëlere projecten uitgaande van de monografische traditie van de humanistiek merkbaar, en dat is maar goed ook : alleen via erudiete en tot in het detail afdalende studie kan zij één van de trekken die zij nu net wel met de wetenschappen deelt waarmaken, te weten, het doorprikken van clichés en idolen (in casu de idolen van het culturele marktplein).

De alfa's zijn niet langer de niet-beta's, en evenmin de nog-niet-gamma's; leve de alfa's dus ? Zij zijn niet langer opgezadeld met de zware last de titel van 'de wetenschap van de mens' te voeren, zij zijn — gewoon — de 'humanities'. Kunnen zij, nu de onherleidbare rol van monografisch-particulariserende benaderingen en 'kaleidoscopische' methoden¹⁴ in hun domeinen opnieuw wordt erkend, misschien een voortrekkersrol spelen, die gelijkaardige minder globaliserende en meer op 'skills' berustende aspecten van wetenschapsbeoefening in *andere* domeinen zichtbaar maakt ? Achtergelaten en verweesd, of eindelijk en meer dan ooit zichzelf ? Het huis is alleszins niet leeg. Hoe dat ook zij, het lijkt erop dat er nog meer aan de hand is : de bewoners die zijn gebleven, hebben niet alleen allerhande relaties behouden met hun ex-huisgenoten, zij zelf hebben zich in verschillende groepen op verschillende verdiepingen ingenesteld. De lift blijft geregeld haperen onderweg, de trap is wankel en steil. Maar er is opnieuw een veelvormige en vrijmoedige levendigheid te merken, met gaandeweg minder dwang van obsessies in de ban van de *grote unificerende theorie*, en meer plaats voor gelijkwaardige wisselwerkingen tussen kleinschaliger monografische studie en minder locale benaderingen.

Noten

¹De oorspronkelijke lezing heette *The Two Cultures and the Scientific Revolution* en werd als typoscript verspreid en nadien grotendeels en in opeenvolgende afleveringen (vanaf mei 1959) gepubliceerd in *Encounter*; de lange appendix werd geschreven in 1963, en de publicatie van het geheel in boekvorm volgde in 1964 : *The Two Cultures and A Second Look*, Cambridge, Cambridge University Press, 107 p.

²Vooraf na de heftige reactie *ad hominem* van de literaire criticus F.R. Leavis (onder meer in : *Spectator* 9/3/1962); voor zijn voornaamste interventie zie F.R. Leavis & M. Yudkin, *Two Cultures ? The Significance of C.P. Snow*, Londen, Chatto & Windus, 1962. Zowel de bijdrage van Leavis ('The Significance of C.P. Snow', p.9-30), als die van Yudkin ('Sir Charles Snow's Rede Lecture', p.33-45) die veel zakelijker is, bevat overigens een aantal

sterke punten. Zo ondermeer de objectie gebaseerd op de afwezigheid van elke reflectie op taal in de cultuurbeschouwing van Snow (Leavis), en de kritiek op een onvermijdelijk oppervlakkige pseudo-gecultiveerdheid op wetenschappelijk terrein bij niet-wetenschappers die perse 'op de hoogte' willen zijn (Yudkin) — een syndroom dat sindsdien maar al te sterk bevestiging heeft gekregen bij de talloze 'Capra-dromers' die zich beroepen op nieuwe holistische bijbels, zij het nu F.C. Capra's *Tao of Physics* (London, Fontana, 1976) of welke reisgids naar binnen handbereik geachte wijsheid dan ook.

³Zie bijvoorbeeld Herman De Dijn, 'Over de kloof tussen de twee culturen (en of ze moet of kan gedicht worden)' in : *Onze Alma Mater* (1988)4, pp.299-309.

⁴Snow werd hierin overigens geanticipeerd door ondermeer J. Bronowski, *Science and Human Values*, Harper Torchbooks, 1959, 119 p. Voor een actuele evaluatie van die culturalistische beschouwingswijze van wetenschap, zie : P. Cortois, 'Wetenschap als cultuur', in : *Tijdschrift voor Filosofie* 55(1993), pp.420-448.

⁵Bemerk de verschuiving die omstreeks het midden van onze eeuw ongemerkt is opgetreden in de betekenis van het woord : vroeger zou het ondenkbaar zijn geweest de titel van 'intellectueel' op te eisen voor wie niet minstens ook met wetenschap bezig was.

⁶Vgl. I. Prigogine & I. Stengers, *Orde uit chaos*, waar de gedachte is dat het probleem van de twee culturen zich zal oplossen door 'misverstanden' op te lossen omtrent de aard van wetenschap zelf : "Eén van de redenen die geleid heeft tot de oppositie tussen de twee culturen was wellicht de overtuiging dat literaire creatie beantwoordt aan een subjectieve conceptualisering van werkelijkheid, dit wil zeggen aan 'fictie', terwijl wetenschap de uitdrukking zou zijn van objectieve 'werkelijkheid'." Dit beeld nu is volgens hen en vele geestverwanten achterhaald; de hele kwestie wordt daarbij overigens gekoppeld aan die van de herontdekking van de tijd in de fysica : "De oppositie tussen de 'twee culturen' was voor een groot deel te wijten aan het conflict tussen het tijdloze beeld van de klassieke wetenschap en het tijdgerichte beeld dat in de sociale en menswetenschappen op de voorgrond treedt" (pp.25-26). Voor verwante stellingnamen in ons taalgebied zie bijvoorbeeld het werk van Gerard Bodifée.

⁷Zie bijvoorbeeld de acten van het XIde Europees Poëziefestival te Leuven in 1989 : *Poëzie en wetenschap / Poésie et science / Poetry and Science*, Cahier 89, π 8(1989)3-4, 379p. Verder ook de bundel *One Culture : Essays in Science and Literature*, ed. George Levine, Madison, University of Wisconsin Press, 1987, 359 p. Vgl. ook een interessant recent werk als P.A. Dale, *In Pursuit of a Scientific Culture : Science, Art, and Society in the Victorian Age*, University of Wisconsin Press, 1989, 338 p.

⁸Voor Feyerabend ligt de zaak subtieler, gezien juist het verwijt van verbeeldingsarmoede en dogmatisme dat in zijn latere werk aan de wetenschap wordt gericht. Zie nochtans zijn 'On the Improvement of the Sciences and the Arts and the Possible Identity of the Two', Boston Studies in the Philosophy of Science III, 1964, 293-323, en zijn 'Theater als Ideologiekritiek. Bemerkungen zu Ionesco', *Die Philosophie und die Wissenschaften*, Oldemeyer, Meisenheim, 1967, pp.400-412. In zijn later werk blijven deze thematieken op evidente wijze aanwezig; cfr. ondermeer *Wissenschaft als Kunst*, Suhrkamp, Frankfurt, 169 p.

⁹Vgl. C. Geertz, *The Interpretation of Cultures*, p.44 : "Seeing heaven in a grain of sand" (sic! P.C.) "is not a trick only poets can accomplish".

¹⁰Zoals H. De Dijn in kritische zin opmerkt, *art.cit.*, p. 300.

¹¹Merkwaardig genoeg maakt Snows eigen analyse deel uit, zou men kunnen zeggen, van een aanzet tot een sociale antropologie van cultuur en wetenschap, en behoort zij dus in die zin ook tot die derde cultuur.

¹²Ook Prigogine en Stengers hebben later de komst van een 'tussencultuur' in het teken gesteld van een totale overbrugging tussen mens- en natuurwetenschap (en overigens verbonden met de intrede van de tijd in de nieuwste fysica) : *La nouvelle alliance*, pp.46-47.

¹³Cfr. W. Lepenies, *Die Drei Kulturen. Soziologie zwischen Literatur und Wissenschaft*, München, Hanser, 582p.

¹⁴Zie P. Cortois 'De 'Battle of the Books' en de cultuurwetenschappen vandaag', in : *Gehelen en fragmenten : de vele gezichten van de filosofie*, Leuven, 1993, pp.8-12.